

Varkens in de Hollandse Tuin

Spotprenten van Nederlandse vorsten

Ook al kennen wij tegenwoordig het varken als een best verstandig en sympathiek beest, in de kunsten heeft het zwijn van oudsher bijna uitsluitend negatieve associaties. Traditioneel werd het varken gebruikt ter illustratie van de onmatigheid van de mens, als symbool voor Gulzigheid en Wellust. Of als een verwijzing naar armoede, onverzorgdheid, slechte manieren en viezigheid.

Daniel Horst is wetenschappelijk medewerker bij de afdeling geschiedenis van het Rijksmuseum.

Houdt op in mijn tuin te wroeten Spaanse varkens!, anoniem, 1578 – 1582. Ets, collectie Rijksmuseum.

Tot het einde van het schooljaar bespreken experts van het Rijksmuseum Amsterdam verschillende objecten uit de collectie, verspreid over de tijdvakken, en plaatsen deze in hun historische context.

Wilde je een vijand beledigen, dan was het varken daarvoor natuurlijk een uitermate geschikt middel. Een prachtig voorbeeld daarvan is een anti-Spaanse propagandaprent verschenen tijdens de Nederlandse Opstand rond 1580. In de voorstelling worden alle rollen gespeeld door dieren. 'Houdt op in mijn Thujin te wroeten Spaensche Beeren!' roept de leeuw in de eerste regel van het onderschrift. Willem van Oranje is hier de held, hij is de machtige leeuw die zwaaiend met een knots de Hollandse Tuin verdedigt tegen de plunderende Spaanse varkens. De Hollandse Tuin is het afgeschermd, omheinde gebied, het bevrijde Nederlandse gebied, waar vrijheid en recht

heersen. Op het hek prijken de wapens van Hollandse steden die voor de prins hebben gekozen. In de rest van het land dat nog wel onder Spaans bestuur valt, zijn de varkens nog steeds de baas. Dan weet je het wel: ze wroeten het land kapot op zoek naar eten, vechten en gaan als beesten te keer. De varkens bestijgen elkaar, maar ook een grazende ezel die zich zonder te verzetten laat misbruiken, een verwijzing naar de gevolgen die de Nederlanders die niet in opstand komen over zich afroepen. Links bevechten ganzen (de Zeeuwse watergeuzen) de varkens op het water.

In twee prenten van bijna tweehonderd jaar later spelen varkens en Oranje wederom de hoofdrollen. Maar nu zijn de rollen omgekeerd. In een venijnige spotprent uit 1786 getiteld *Het Geldersche Zwyn* zuipt een varken met de kop van stadhouder Willem V rode wijn (bourgogne) uit een trog.

Het is een patriotse spotprent waarin prins Willem V belachelijk wordt gemaakt. Terwijl de prins drinkt, vertrapt en pist hij tegelijkertijd op de rechten van de burgers. De schrijver van het begeleidende vers klaagt: 'Hoe kom je van dit beest af? Toen je de big kocht, leek het nog jong en onschuldig maar nu je de ware aard van het volwassen beest hebt leren kennen wil je het kwijt.'

Een jaar later verscheen een vervolg op deze prent, *Het Geldersche Zwynengebroed*. Hierin worden niet alleen de prins maar nu ook zijn vrouw en kinderen als varkens afgebeeld. De prent is ontstaan na de beroemde aanhouding van prinses Wilhelmina van Pruisen bij Goejanverwellesluis door patriotten in de zomer van 1787 en de daaropvolgende eisen

van de prinses om satisfactie onder dreiging van een Pruisische inval in de Republiek. De varkentjes op de achtergrond zijn de kinderen van de stadhouder: prins Willem George Frederik, prinses Louise en kroonprins Willem Frederik (de latere koning Willem I). Wilhelmina van Pruisen speelt in deze voorstelling een minstens even belangrijke rol als de prins zelf, en om haar het laatste beetje respect te ontnemen wordt de beschouwer een duidelijk kijkje onder de staart van de prinses gegeven. Net als de Spaanse varkens in de zestiende-eeuwse prent zijn volgens het vers ook in deze prent de varkens de vernielers van de 'Hollandse vrijen Tuin'. In hun gulzigheid vreten zij het land kaal van al haar rijkdommen, 'de vruchten van de nijvere burgers'. Maar nu is de rol van Oranje anders: in plaats van het land te verdedigen is het juist Oranje dat het land vernielt. ■

Links: Spotprent op Willem V, 1786, anoniem. Ets, collectie Rijksmuseum.
Boven: Spotprent op Willem V en zijn vrouw en kinderen, 1787, anoniem. Ets, collectie Rijksmuseum.

De spotprenten zijn in groot formaat te vinden op de website van het Rijksmuseum. Ga naar www.rijksmuseum.nl en klik op zoeken. Afbeelding 1 heeft collectienummer RP-P-OB-77.555, afbeelding 2 is RP-P-1937-1542 en afbeelding 3 is RP-P-OB-77.682.

Bij dit artikel is een bijpassende les gemaakt. Deze is te vinden op de website van Kleio: www.vgnkleio.nl/kleio.

Volgende keer schrijft Eveline Sint Nicolaas, conservator militaria en varia 18e eeuw, over de slavernij.

